

Bartucz Lajos:

A modern nemzeti tudományról

Napi sajtóban, röpiratokban, tudományos és népszerű folyóiratokban, szereplő politikusaink beszédeiben jó ideje gyakran halljuk vagy olvassuk, hol felhívás, buzdítás, figyelmeztetés, hol meg ígéret, köteleesség, parancs gyanánt, hogy mindennek nemzetinek, nemzeti érdekűnek, magyarnak kell lennie. Itt is, ott is magyar fajiságról, nemzeti reneszánszról s fajvédelemről beszélnek. Sajnos, többször hallunk hangzatos szavakat s az élet realitásaival és adottságaival nem számoló fellengzős terveket, mint alaposan megfontolt és kitartó, céltudatos, rendszeres munkával véghez vitt komoly, férfias tetteket. Pedig, hogy valóban a nemzeti megújulás korszakát éljük-e és milyen mértékben éljük, azt nem mi maiak, hanem a jövő kor tárgyilagos historikusai fogják majd eldönteni. Ám nem az elhangzott szavak tömegéből, sem a hang erősségéből, hanem a végzett munkából, az eredményekben megmaradt tettekből. Ezért azt hisszük, hogy időszerű, ha a nemzeti tudomány mivoltát s e téren való feladatainkat a napi politikától mentesen, tisztán a nemzet és a tudomány érdekeit szem előtt tartva, röviden taglaljuk.

Vessük fel mindenekelőtt a kérdést: van-e nemzeti tudomány s ha igen, miben áll az?

A legtöbb ember természetesen rögtön kész a felelettel s a nélkül, hogy a kérdés lényegét alaposabban meghányná-vetné, egyszerű igenléssel vagy tagadással napirendre is tér felette. Pedig aligha kétséges, hogy a nemzeti tudomány kérdése sokkal fontosabb és mélyrehatóbb, semhogy igenléssel vagy tagadással elintézni lehetne. Tanácsos lesz tehát, ha előbb az alapfogalmakkal jövünk tisztába: mi a „tudomány” és mi a „nemzeti” s különböző szempontokból mérlegeljük a kettő között lévő kapcsolatot.

Közismert az a felfogás, hogy a tudomány az igazság keresése, megismerése. Az igazság pedig nincs országhoz, határhoz, nemzethez, egyénhez kötve, mert már lényegénél fogva egyetemes. Minden tudományos megállapítás ugyanis, ha egyszer igaz, már nem kizárólag egy nemzeté többé, hanem az egész kultúremberiség közkinccse. A megállapított igazságok lényege szempontjából ítélve tehát, valóban nem beszélhetünk nemzeti tudományról és pedig annál kevésbé nem, minél tovább halad a tudomány. A tudományos igazságok ugyanis nem Pallas Athene módjára születnek s csak a tudományos kutatások műhelyeitől távol élőnek tűnik az úgy fel, mintha egy-egy nagy igazság máról-holnapra egyszerre pattant volna ki valamelyik nagy elme fejéből. A tudományok történetében és módszereiben járatosak azonban jól tudják, hogy az igazságok születését a legtöbbször hipotézisek alakjában való évtizedes, sőt évszázados vajúdás előzi meg s a legkülönbözőbb nemzetek fiai hosszú, fáradságos munkával hordják össze azokat az építőköveket, amelyekből egy-egy igazság temploma felépül.

Másképp áll azonban a dolog, ha az elért igazságok, a tudományos megállapítások mennyiségét és időbeliségét is figyelembe vesszük. Mert az egy-egy nemzet tudósai által valamely tudományban elvégzett adatgyűjtő munka és elért eredmények mennyisége jelzi az illető nemzetnek az egyetemes emberi tudomány számára való értékét. Már pedig melyik nemzet ne ambicionálná, hogy a többiek által az emberi társadalom minél értékesebb, minél hasznosabb és nélkülözhetetlenebb tagjának tartassék? Ez már nem csupán a nemzeti hiúság vagy büszkeség, hanem jórészt a nemzeti jövő kérdése is. Ilyen szempontból ítélve, már nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy Pascal és Poincaré a mennyiségtan terén, vagy Newton és Thomson a fizika terén francia, illetve angol nemzeti tudományt műveltek, mert hiszen nemzetük géni-

uszanak az egyetemes emberi szempontjából való nagy értékét hirdették, éppúgy, mint ahogyan Eötvös báró geofizikai kutatásai a magyar génusznak szereztek nemzetközi elismerést. E mellett az is lehetséges, sőt a tudományok történetében számos példát is találunk rá, hogy egy-egy geniális szellem vezetése alatt nagyhorderejű módszerbeli újítás, felfedezés, szerencsés lelet birtokában vagy bármilyen kedvező körülmény (tudománypártoló uralkodó, megértő miniszter, gazdag mecénás) következtében valamely nemzetnek sok kiváló fia veti magát egyszerre bizonyos tudományág művelésére. Így azután az összegyűjtött anyag, elért eredmények, megállapított igazságok száma vagy hordereje oly nagy lehet, hogy az illető nemzet abban a tudományban egy időre magához ragadja a vezetőszerepet. Az embertanban és praehistóriában pl. a múlt század közepén határozottan a franciák vezettek, éppúgy, mint ahogyan ma a biológiában és örökléstanban a németeké és amerikaiaké az elsőség. Ilyesmihez azonban az is szükséges, hogy az illető nemzet kormánya és társadalma idejében s minden erejével támogassa a kutató tudósok munkáját, különben más nemzetek aratják le annak gyümölcsseit. A párizsi Pasteur-intézet minden ízében francia intézmény és mégis nemzetközi hatású és munkásságú. Ám vajon nem ugyanilyen lehetett volna-e a magyar Bolyai-intézet és a magyar Eötvös-intézet, – hogy csak e kettőt említsük, – ha az előbbit 100, az utóbbit pedig 30 évvel ezelőtt megcsináltuk volna?

Aligha kétséges, hogy ilyen esetekben valamely nemzet a véréből való tudósok útján egy időre az illető tudományra is reányomhatja a saját bélyegét. Itt azonban már nem csupán a felfedezett vagy megállapított igazságok száma és ereje hat, hanem a tudományt művelő egyének veleszületett és szerzett tulajdonságai is, legfőképpen természetesen a tudományos rendszer felépítésében megnyilvánuló gondolkodásmódjuk, vagyis az igazság megtalálásának mikéntje és kifejezésének módja. Ezzel azután oda érkeztünk, hogy magával az igazsággal, mint céllal, vagy a tudományos megállapítások számával, mint eredménnyel, a tudomány fogalma még távolról sincs kimerítve. Az ismeretek, igazságok, felfedezések tömege ugyanis magában véve ismerettömeg csupán, de még nem tudomány. Tudománnyá csak bizonyos tárgy vagy cél körül való elrendezés, logikai csoportosítás, rendszeres felépítés által válik az, miért is tudomány alatt valamely tárgy-, lény-, jelenség- vagy eszmekörre vonatkozó, kritikailag igazolt ismeretek rendszerét kell értenünk. Ezért a tudomány fogalmához szorosan hozzátartozik az az út és mód is, amelyen az igazságokat, megállapításokat elértük. Sőt az emberiség fejlődéstörténete éppen arra tanít, hogy a tudományoknak mindenkor nagyobb részét alkotta az út és a mód, tehát az igazságért folytatott küzdelem, mint maga a kétségtelen eredmény. Így hát a tudományoknak valamely korban való állapota nem csupán az addig elért igazságok mennyiségét jelenti, hanem egyúttal az azok megismerésére megtett utat, a felhasznált módokat s az ismeretek bizonyos mennyiségének birtokában való szemléletet, áttekintést, tudományos rendszert, sőt bizonyos fokig világszemléletet is.

Ám, hogy mindebben a nemzeti jelleg megnyilvánulására tág tér nyílik, aligha tagadható. Sőt igaza volt Apáthy Istvánnak, hogy „a tudományos haladás és vele az emberi továbbfejlődés hamarosan megszűnnék, mihelyt a tudomány egy bizonyos nemzet kizárólagos tulajdonává lenne; mihelyt benne csak egyetlen nemzet géniusza érvényesülhetne.”

De lássuk a kérdést a másik oldalról és foglalkozzunk azzal, hogy mi az: „nemzeti”.

„Nemzeti” alatt általában mindazt szoktuk érteni, amibe a nemzet gondolkodása, életmódja, ízlése, vágyai, hajlamai, tulajdonságai, más nemzetektől való különbözőségei, egyszóval „nemzeti jellege” megnyilvánul. Nemzeti tehát elsősorban az, amit a nemzet, bármilyen vonatkozásban, mint sajátosat termel. De rajta lehet a nemzeti jegy és rajta is van, sok olyanon is, amit a nemzet eredetileg másoktól vett ugyan át, de azt áthasonította a saját gondolkodásához, életmódjához, természetéhez, ízléséhez, szükségleteihez, eszményeihez, szóval a saját képére átalakította. Hogy már most a tudomány, mint szellemi produktum, mindkét vonatkozásban alkalmas lehet arra, hogy rajta vagy benne a nemzeti jelleg kifejezésre jusson, elvileg nem kétséges. Álljunk meg azonban itt egy pillanatra. Vajon ezzel a megszokott, nagyon is általánosságokban mozgó magyarázattal a kérdés el van-e intézve? Távolról sem. Sőt ha a mélyére akarunk nézni mindannak, amit nemzetinek, nemzeti jellegnek tartunk, érzünk mi magunk s amit ilyennek látnak rajtunk vagy bennünk mások, egyszerre nem várt nehézségekre akadunk s a fele-

ltre váró kérdések tömege mered felénk. Mi az, ami valóban nemzeti és mi az, ami csak annak látszik? Mi mindenben s milyen mértékben nyilvánul meg a nemzeti? Egységes-e az vagy sem és miféle külső és belső tényezők, öröklött és szerzett tulajdonságok egymásrahatásának eredménye? Állandó-e a nemzeti jelleg teljes egészében, vagy mi az, ami benne állandó s mi az, ami csak időleges, ami változó? Mi az előnyös, az értékes s mi az esetleg káros? Hogyan keletkezik a nemzeti jelleg s milyen tényezők hatnak reá változólag? És így tovább. A rassz, a rasszkeveredés, a konstitúció, a belső szekréciós mirigyek, a vérmérséklet, a környezethatások, a nevelés, a kultúráhatások, a történelem eseményei, a gazdasági viszonyok stb. kétségkívül mind olyan tényezők, amelyeknek nevezetes szerepük van abban, amit nemzetinek nevezünk vagy érzünk. Ám, hogy melyiknek milyen szerep jut és minő megnyilvánulási formái vannak, arról rendszeres kutatások hiányában halvány gyanításokon kívül alig tudunk ma még egyebet. Nagy mértékben gátolja itt az eligazodást az objektív kritériumok hiánya és a vizsgálati módszerek tökéletlensége is. Ez az oka, hogy az idevágó vélemények többnyire nem tárgyilagos megfigyelésekre, hanem inkább a rokonszenv és ellenszenv szubjektív mozzanataira támaszkodnak s a csapongó fantázia számára tág teret nyújt az egyéni megítélések sokféle lehetősége. Pedig éppen ez a pont az, ahol a felvetett problémával a legszorosabb kapcsolatba jutunk, ahol a szó valódi értelmében vett nemzeti tudományról beszélhetünk. Mert fedheti-e valami jobban a nemzeti tudomány fogalmát, mint éppen annak a kutatása, hogy mi az a „nemzeti”? Erről azonban később.

A „tudomány” és „nemzeti” fogalmának e rövid elemzése után már most szélesebb alap és több szempont nyílik arra, hogy a szóban forgó kérdés mibenlétére, fontosabb vonatkozásaira és e téren való teendőinkre rávilágíthassunk.

Megállapíthatjuk mindenekelőtt, hogy a nemzeti jelleg a tudományban nagyon sokféleképpen kifejezésre juthat. Megnyilvánulhat pl. a tudomány tárgyában, céljában, módszereiben, feltevéseiben, általában az egész tudományos gondolkodásban, amire a tudományok történetéből számtalan példát idézhetnénk. Hisz tagadhatatlan, hogy a szellemi munka minősége, lassúbb vagy gyorsabb haladása, keskenyebb vagy szélesebb mederben való lefolyása, felületesebben vagy mélyebben való szántása, színezete, az elvontabb vagy reálisabb gondolkodásra s általában bizonyos irányokra, munkaterületekre való hajlamosság stb. legnagyobbrészt mind az agyvelő, az idegrendszer minőségével, az abban generációk hosszú során elraktározott örökletes és szerzett tulajdonságokkal kapcsolatos. Az sem szorul bizonyításra, hogy a szellemi munkát lebonyolító, kísérő, befolyásoló sok melléktényező, mint pl. az érzékszervek, kedély, vérmérséklet, belső kiválasztó mirigyek, a szervezet anyagcseréje, kémizmusa, a konstitúció stb. szerepe, azt egyfelől az egész szervezettel, a rasszok szerint különböző organizmussal s másfelől az ezerféle környezettel (milió) szoros okozati kapcsolatba hozza. Ezen mit sem változtat az, hogy e kapcsolat részleteit ma még jórészt nem ismerjük. Kétségtelen tehát, hogy az ún. „néplélek” s még inkább a „rasszpsziche” kifejeződhetik és igen gyakran ki is fejlődik, nem ugyan az elért tudományos igazság lényegében, de néha annak mennyiségében, legfőképpen pedig az igazsághoz való eljutás mikéntjében, valamint a megismert igazságok alapján való tudományos szemlélődésben. Legyen elég példa gyanánt felhoznunk a fehér, sárga, fekete ember kultúrájának, szellemi termékeinek sajátos vonásait s a kínai, indus, arab, zsidó, görög, német, francia, angol tudományos kutatásoknak, nem ugyan a lényegben, de az elgondolásban, felépítésben, érvelésben, formában, kidolgozásban, színben, zamatban stb. való egyéni megnyilvánulásait. Ezek a megnyilvánulások azonban bizonyos feltételektől függenek. Ezek között a legfontosabb minden bizonnyal a nemzeti nyelv és a tudós egyénisége. Az előbbi az a szerv és egyben forma, amelyen keresztül és amelyben a „nemzeti” kifejeződésre jut, az utóbbi pedig az a forrás, melyből a „nemzeti” fakad.

„Minden nemzet fiának eszejárását az a nemzeti nyelv szabja meg, – mondta Apáthy István, a Magyar Társadalomtudományi Egyesület 1909. évi közgyűlésén tartott ünnepi beszédében, – amelyen gondolkodni tanult s a melyen gondolatait, az igazság kutatása közben, megérlelte: annak a nyelvnek logikája fog sajátos színt és eredetiséget kölcsönözni munkájának, bármely nyelven lát is az később napvilágot.” Ebből azután tovább az is következik, hogy éppenséggel nem közömbös dolog az, vajon a magyar tudós

munkája megjelenik-e magyarul. Vannak, akik azt hirdetik, hogy elegendő, ha a tudományos értekezések csak valamelyik nagy nemzet nyelvén jelennek meg, mert így a magyar eredmény könnyebben átmegegy a nemzetközi tudományos köztudatba s azonkívül nagy megtakarítást is jelent. Ez kétségtelenül fontos szempont. De éppen ilyen fontos az is, hogy legyen magyar tudományos nyelv, legyen magyar tudományos szakirodalom és legyenek jó magyarnyelvű kézikönyvek, szakkönyvek minden tudományágban. Mert hogyan fejlődnek magyar tudomány, magyar tudományos nyelv és hogyan nevelődnek magyar tudományos gondolkodás akkor, ha tudósaink csak idegen nyelven írnának s ha az egyetemi hallgatóság és a tudomány iránt komolyabban érdeklődők állandóan csak idegen szakkönyvekből volnának kénytelenek magukba szívni a tudományos adatokkal együtt az idegen nyelv szellemét, gondolkodását stb. Hisz ha a doktori értekezéseket és a fiatal tudósok munkáit olvasgatjuk, főleg olyan szakmákban, amelyekben teljesen idegen irodalomra vannak utalva, éppen a magyaros szellem az, amit a legtöbbször nem találunk meg bennük. Viszont ha a külföldi tudományos irodalmat nézegetjük, azt tapasztaljuk, hogy a nemzeti jelleg megnyilvánulása a tudományban éppen ott a legerőteljesebb, ahol a nemzeti nyelvű szakirodalom a legfejlettebb. De hogy idehaza maradjunk. Gondoljunk csak vissza a múlt század elején megjelent magyar tudományos cikkek és könyvek nagy részére. Magyar szavak azok és mégis jórészt csupa idegen nyelvszellem, idegen gondolatfűzés, úgyhogy ma szinte alig érthető. Avagy kereshetjük-e a nemzeti jelleget a 48 utáni idők tudományos irodalmában ott, ahol a tudomány művelői nagyrészt idegen származásúak s magyarul alig tudnak? Ellenben a XVII. század magyarnyelvű munkáiból mennyivel több erő, magyar szellem, magyar zamat árad felénk.

Ám mindez még nem nemzeti tudomány, hanem csupán nemzeti jelleg megnyilvánulása a tudományban. Itt tehát legfeljebb csak arról lehet szó, hogy egyik tudomány tárgyánál, módszerénél, vonatkozása-inál fogva alkalmasabb arra, hogy benne a nemzeti jelleg kifejezésre jusson, mint a másik. Azonban az, hogy ez a nemzeti jelleg megnyilvánul-e és hogyan nyilvánul meg, már nem annyira magától az illető tudománytól, mint inkább az azt művelő tudós egyéniségétől, nemzeti szempontból való eredetiségétől függ. Éppen azért a nemzeti tudomány szempontjából elsőrangú fontosságú a fiatal tudósgeneráció nevelése és az az elv, hogy külföldi Collegium Hungaricumainkba elsősorban olyanokat küldünk ki egy-két éves külföldi tanulmányutakra, akik tudós mivoltuknak idehaza már némi jelét adták s akiknek egyénisége mér legalább annyira kialakult, hogy a külföldi intézményeket, tudósokat és tanokat magyar szemmel nézvéen és magyar fejjel bírálván, mentesek maradnak attól a nagyon is elterjedt ragálytól, hogy kritika nélkül mindent helyesnek tartsanak, ami külföldi, csupán azért, mert külföldi és lekicsinyeljék, ami hazai, csupán azért, mert hazai.

Nagy tévedés volna azonban, ha már most azt hinnők, hogy a tudományok nemzeti jellegét erőltetni, mesterségesen fokozni lehet. Jól mondta kiváló publicisztánk, Réz Mihály: „Ha a compilátortól azt kívánjuk, hogy vigye be a tudományba a nemzeti jellegét, akkor azt kívántuk, hogy legyen eredeti gondolkozó; akkor azt kívántuk, hogy változtassa meg egész egyéniségét s ne legyen az, aminek természeténél fogva lennie kell. Ha pedig eredeti gondolkozótól kívánjuk, hogy vigye be a tudományba a nemzeti jellegét, akkor felesleges kívánságot fejtettünk ki, ha az eredeti gondolkozó iránya a nemzeti iránnyal egyező; lehetetlent ellenben akkor, ha az a nemzeti iránnyal ellenkező. Lehetetlen kívánság ez, mert az eredeti gondolkozótól azt kívántuk, hogy ne legyen eredeti, holott az éppúgy az ő egyéniségéhez tartozik, mint a compilátoréhoz az eredetiség hiánya s egyik a másik természetét fel nem veheti.” Majd hozzá teszi „Ha azt látjuk, hogy valamely nemzetben az eredeti gondolkozók vonakodnak a tudományba bevinni azt, amit a közhit nemzeti jellegnek nevez: azt kell következtetnünk, hogy abban nincs semmi alkalmas a tudomány céljaira s hogy az a subiectivismus inkább üres ábrándozás, mint az igazságnak a körülmények összejátszása folytán intenzívebben (s ez által egyoldalúbban) átértett valamely eleme. Akkor semmi értéke sincs s csak előny, ha a tudományba bele nem vitétt. A tudóstól eredeti gondolkodást lehet csupán követelnünk; az igazi nemzeti jelleg az eredeti gondolkodásnak szükségképpen eredménye lesz.”

Kétségtelen tehát, hogy a nemzeti jellegnek a tudományban csak addig a határig van jogosultsága, amíg az a tárgyból magából természetszerűen következik, vagy a tudós nemzeti eredetiségéből fakad s legfőképpen pedig, amíg az igazság rovására nem megy. Mihelyt azonban az a tudományos megállapítások elferdítésében, egyoldalú, célzatos beállításában, hitelesen igazolt tények elhallgatásában nyilvánul meg, már nemcsak nemzeti tudományról, de egyáltalán tudományról sem lehet többé szó, mert hiányzik belőle minden tudomány legfőbb alapfeltétele, a „kritikailag igazolt igazság”.

Nyilvánvaló ezek után az is, hogy a „nemzeti” jelző elsősorban azokat a tudományokat illeti meg, amelyek a tudós nemzeti egyéniségéből, eredetiségéből fakadó s nemzeti nyelv és logika útján a mód-szerekbe, tudományos szemlélődésbe belevitt nemzeti jelleggel kívül tárgyukban és célkitűzésükben is nemzetiek. Ilyenek pedig mindenekelőtt a magyar embertan, néprajz, régészet, nyelvészet, történelem, társadalomtudomány, a magyar ember, föld, kultúra, természet és azok viszonyainak mindennemű tanulmányozása. Ezek együttvéve szolgáltatják a nemzeti mivolt megismerését s ha nemzeti áldozatról van szó, ezek igénye jogosult elsősorban a kielégítésre.

Van azonban egy szempont, amelyik a nemzeti tudomány fogalmához még közelebb visz bennünket. Ez pedig a tudományos munka szükségszerű és mindjobban fokozódó differenciálódása, minek következtében a nagy emberi társadalomban való elhelyezkedés minden egyes nemzetre az egyébként egyetemes emberi tudomány területén is bizonyos speciális feladatokat ró, amiket teljes joggal a tudomány nemzeti feladatainak nevezhetünk. Ha a tudományok történetén végigtekintünk, azt tapasztaljuk ugyanis, hogy az egyes tudományágak keretei annyira kiszélesedtek, a megoldandó problémák annyira felszaporodtak, hogy nem foglalkozhatik ma már mindenki, sőt minden nemzet sem behatóan minden tudományos problémával, mert különben ereje szétforgácsolódik s anyagi és szellemi erőit felülmúló nehézségekbe ütközik. Fokozott mértékben áll ez a kis nemzetekre, akik a tudományos kutatásoknak és berendezkedéseknek mind költségesebbé válása következtében a nagy, gazdag nemzetekkel a tudomány sok területén úgy sem vehetik fel a versenyt. Ezért komoly eredményeket csak úgy érhetünk el s a nemzetek nagy szellemi versenyében csak az a kis nemzet állhatja meg a helyét, amelyik a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erővel elsősorban a saját speciális helyzetéből legtermészetesebben adódó tudományos feladatok megoldásán fáradozik. Ezt parancsolja a jól felfogott nemzeti érdek, de ezt követeli a helyes munkamegosztás elve alapján az egyetemes emberi tudomány érdeke is.

Készséggel elismerem, hogy az egyetemes tudomány szempontjából igen értékes munka az, sőt a nemzeti dicsőség növelésére is szolgál, ha pl. magyar kutatónak sikerülne megállapítania a közép-afrikai négernek eredetét, vándorlásának útjait és vallásos hiedelmeiknek eredetét és jelentőségét. Az is a magyar név és elme dicsősége, ha magyar tudós mutatja ki, hogy az Odisszeát nem egy, hanem több ember írta, vagy hogy a Wegener-elmélet helytelen. Mégis közelebb áll hozzánk s nekünk magyaroknak sokkal fontosabb a magyarság eredetének, a magyarság faji összetételének, a nyelvjárások kialakulásának, a magyar ház keletkezésének, a magyar búza minőségének, a magyar föld termőképességének tanulmányozása és pedig annál is inkább, mert amíg az előbbiekhöz hasonló problémákat elintézik a nagy nemzetek fiai nálunk nélkül is, addig az utóbbiak megoldása egyenesen reánk vár, sőt tőlünk várja megoldásukat a külföld tudományossága is. Ma már hovatovább mind általánosabb külföldön az a meggyőződés is, hogy az egyes tudományágak ún. alapvető nagy problémái majd csak akkor lesznek valójában megoldhatók, ha minden nemzet elvégezte a saját területén az adatgyűjtést és a részletproblémák feldolgozását.

És nem csodálatos-e, hogy ilyesmire igen gyakran idegen tudósoknak kellett bennünket figyelmeztetniük? Eszembe jut itt az az epizódnak látszó, pedig a nemzeti tudomány szempontjából nagyon is tanulságos lecke, amit Török Aurél kapott 1878-ban a párizsi világtárlaton, a kiállítás embertani csoportjának igazgatójától, Broca Páltól. Török jogos magyar felháborodással azt nehezményezte, hogy a világtárlaton az egyik bécsi professzor gonosztevő-koponyákat állított ki magyar típusok gyanánt. „A dolog valóban nagyon sajnálatos, – felelte a nagytudású és szellemes Broca, – de végül is önök magyarok az okai, mert miért beszélnek annyit és miért nem tesznek is valamit. Hát önök büszke, lovagias magyarok annyira sem méltatják saját fajukat, hogy annak a bűvületével foglalkoznának? Mikor Buda-

pesten jártam, nem láttam az önök múzeumaiban sehol sem rendszeres koponyagyűjteményt. Miért nem gyűjtenek önök már rendszeresen? Miért nem küldtek önök maguk ide magyar koponyákat, hogy annak a német tanárnak szemébe vágassák az igazságot?”

Három év múlva pedig, amikor Török Aurél tanulmányútjáról hazatérőben volt, párizsi tanára, Topinard e szavakkal bocsátotta útnak: „Ön szerencsés ember, mert oly országba tér vissza, ahol a föld alatt még régi koponyák és egyéb régiségek vannak, nálunk már mindent felszántottak és felturkáltak.” Valóban hazánk a lépten-nyomon található régi temetők és telephelyek révén olyan gazdag a különböző kultúrkörökből származó emberi maradványokban és régészeti leletekben, hogy Magyarországon kellene lennie Európa leggazdagabb embertani és régészeti múzeumának. Azóta immár egy félszázad telt el s a Magyar Nemzeti Múzeumban van ugyan már értékes magyar embertani gyűjteményünk, de annak tervszerű, intenzív működése és jövője ma sincs még intézményesen biztosítva. „Nem kétséges”. – mondja Freiherr von Eickstedt „Gautypen in Ungarn” című cikkében, – „hogyan Magyarországot vezető körei előbb-utóbb be fogják látni a magyar antropológia nagy nemzeti jelentőségét és tudományos értékét, s az anyagiakban ugyan ma szegény, de természeti kincsekben és népének erejében még mindig gazdag ország meg fogja tenni a magáét Európa rasszantropológiája terén.”

Aligha tagadható tehát, hogy a magyar tudomány legfőbb s legnemzetibb feladata a magyar ember, a magyar nép, a magyar társadalom, a magyar történet, a magyar föld, a magyar kultúra, a magyarhoni természet minden irányú felkutatása, megismerése s azok eredményeinek az egyetemes emberi tudományba való bevitele. Ezek azok a feladatok, amelyek megoldására mi magyarok a tudományban úgy nemzeti, mint általános emberi szempontból elsősorban hivatva vagyunk s amelyek minél tökéletesebb elvégzésére minden anyagi és szellemi erőnket koncentrálnunk kell. Ez az a pont, ahol a nemzeti érdek találkozik a nemzetközivel, a különleges magyar az egyetemes emberivel. Mert minél tárgyilagosabban és alaposabban elvégeztük e speciális nemzeti kötelességünket, annál nagyobb lesz értékünk az egyetemes emberi tudomány ítélőszéke előtt is.

És ha körütekintünk a környező országokban, azt látjuk, hogy éppen a nevezett tudományok terén rendkívül serény munka folyik. Miért e lázas tevékenység? Bizonyára nem másért, mint hogy a tudományos kutatás révén is iparkodnak igazolni a tőlünk elvett területekhez való jogosultságukat. S itt olyan szempont merül fel, amin érdemes alaposabban elgondolkoznunk. A népeknek, nemzeteknek a létért, hatalomért folytatott küzdelmében nem elég valamely területet vérrel, fegyverrel elfoglalni, hanem azt tudni kell megtartani is. Ebben a megtartásban pedig fontos szerepet játszik a kultúra, a szellemi munka, a tudomány. Mert a hatalom, az erő jogán való birtoklás, hódítás mellett van szellemi honfoglalás is. Valóban a mienk, valóban birtokunk csak az, amit a kultúrában, a szellemiekben is birtokolunk, ami szellemileg is sajátunk. Ennek pedig előfeltétele a tudományos felkutatás, megismerés. Íme egy újabb szempont a nemzeti tudomány szükségességéhez, hazánknak s a magyarságnak – érve alatta elszakított véreinket is – minden szempontból való intenzív tudományos felkutatásához. S némi rekriminációval élhetünk a múltra nézve. Nem méltattuk kellő figyelemre a szomszéd népek tudományos eredményeit és tudományos köpenybe burkolt politikai agitációját, a saját tudományos eredményeinket pedig nem törekedtünk eléggé a nemzetközi köztudatba bevinni. Azt hittük, hogy gyenge érvelésű állításaiknak a külföld úgysem fog hitelt adni. Ám az események megcáfoltak bennünket. Szomorú tanulság, hogy a jövőben másképp tegyünk. A tótságot pl. már a világháború előtt kezdte elhódítani tőlünk a cseh tudomány, a cseh nyelvészet, néprajz, történelem, az erdélyi oláhságot pedig a regátbeli. Mi ebben a küzdelemben jóhiszeműek voltunk, mintsem kellően előrelátók. Ám a beismerés nem gyengeség, hanem erő s az önismeret nemzeti vonatkozásban szorosan hozzátartozik ahhoz, amit nemzeti tudománynak nevezünk. Csak az a nemzet igazán erős, amelyik önmagát, jó és rossz tulajdonságait s összes birtokát egyaránt ismeri, tárgyilagosan értékeli s azokat szellemileg is birtokolja.

Ezeket a vázolt feladatokat az egyes tudományágak: embertan, néprajz, régészet, nyelvészet, történelem, földrajz, társadalomtudomány stb. eddig külön-külön, egymástól többé-kevésbé elszigetelve végezték. Hovatovább mindjobban felmerül azonban a szükségessége annak, hogy ezek a nemzeti vo-

natkozású kutatások a közös cél érdekében egymással szorosabb kapcsolatba lépjenek és létrejöjjen a nemzeti vonatkozású tudományok szövetsége vagy társasága, hogy a közös vagy érintkező problémákat több szempontból megvitatta, egymásra termékenyítőleg, támogatólag hassanak. A nemzeti vonatkozású tudományoknak ebből a szövetségből, vállvetett, közös munkásságából születhetik meg azután idővel az azok eredményeit integráló, munkásságát egyedül a nemzeti mivolt kutatására irányító s a „nemzetire vonatkozó ismereteket rendszerbe foglaló” külön tudomány, a szó legsajátosabb értelmében vett „nemzeti tudomány”, az, amit boldogult Gragger Róbert a jövőbe vetett erős hittel hungarológiának nevezett el.

Az új tudomány még nincs meg, de körvonalai már bontakoznak. Az, amit a németek „Heimatkunde” néven inaugurálnak, s mire „honisme” címén kísérletek már nálunk is történtek, nagyrésztben ide tartozik s itt az ideje, hogy az ezirányú rendszeres és intenzív munkásságot mi magyarok is minél előbb megkezdjük. Ezt a legsajátosabb nemzeti tudományos munkát nem végezheti el helyettünk senki, mert Hermann Ottó szavaival élve: „mi tudhatjuk meg és érezhetjük is legjobban, mi az: magyar”.

(Magyar Szemle 1930. 329–337 p.)